

TESTTEL ÉS FÉTISSEL

⊕ SZÖVEG: SZILASI ILDIKÓ HERMINA, KÉP: LANTAI-CSONT GERGELY

Délután négy óra. A dakari nap még magasan jár, aranszínűre árnyalja a homokszemeket, amelyek vakítása az idő előrehaladtával egyre inkább tompul. Óvodásforma gyerekek jelennek meg az iskolaépület mögötti, tágas placccon. Pólójukat és nadrágjukat ledobják, alsónadrágban húzzák-vonják-lökdösik egymást. Egyikük alulra kerül a birkózás hevében: Éljen! – kiabálja a győztes, és máris belekezd kedvenc birkózója örmköreográfijába. Tekete-tekete-tek-tek-tek-te-tek-te-tek – fújja, miközben kis lábaival a mondóka ritmusára lépked

Fekete terepjáró gördül az iskola elé. A gyerekek a hang irányába rohanak. Gaye bácsi! – kántálják, és a szikár megjelenésű, középkorú úr lába körül sertepertélnek, miközben ő méltóságteljesen végigvonul a homokon. A placc egyik oldalát kőpad szegélyezi. Balla Gaye birkózóedző, egykori sportikon ott foglal helyet. Lényét általános tisztelet övezi, hiszen nagy hírnévnek örvend Szenegálban: nevét sikeres, fiatal sztársportolók – például a „guediawaye-i oroszlán”, Balla Gaye II vagy a feltörekvő Balla Gaye Junior – örökítik tovább, terepjáróját a szenegáli államtól kapta ajándékba.

Balla Gaye egyike azon – szinte nemzeti hősként tisztelt – sportembereknek, akiket Szenegál legkedveltebb sportja, a serer népcsoport hagyományain alapuló birkózás, erő- és bátorságpróba (wolof nyelven laamb) tett naggyá

A nemzet küzdősportja

A szenegáli lakosság 15%-át adó serer nép férfiúi egy évszázada, amikor az észak-szenegáli Casamance- és Sine-Saloum-régiókban a betakarítási időszak végén kiálltak egymás ellen, bizonyára nem gondolták volna, hogy tradíciójuk ilyen meghatározó szerepkörrel, Szenegál nemzeti sportjaként fog egykor továbbélni. A főváros, Dakar városiasodásakor tömegek vándoroltak fel vidékről a fővárosba, így a közkedvelt Pikine kerületbe is, ahol megkezdődött a birkózás dakari meghonosodása. A pikine-i birkózóiskolákból kerültek ki a legnagyobb nevek, például Mor Fadam, Manga II, vagy Tyson. A szenegáli Mohamed Ndao „Tyson” 1995–2002 között Szenegál első számú birkózócsillaga volt. Népszerűségét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a fiatalok körében elterjedt egyfajta Tyson-stílus. A „szenegáli Tysonok” dzsippel járnak, rapet hallgatnak, és főként

amerikai ruhákat hordanak – szubkultúrájuk megkülönböztető jelzéseként.

Ami tehát régen népszokás volt, mára szórakoztatás, sport és üzlet is egyben. A televízió által is közvetített, több tízezres látogatottságú meccsek médiaértéke óriási, így a szponzorok is jócskán támogatják a sportágat. A sztárbirkózók mérkőzésenként akár 30–50 millió szenegáli frankot – 13–20 millió forintot – is megkeresnek! Ugyanakkor kritika is éri az államot. A Birkózás Nemzeti Bizottsága (CNG) szerint az állam nem kezeli helyén a meghatározó gazdasági, szociális és identitásképző szereppel bíró sportág támogatását. A hivatalosan regisztrált 6000 birkózó mellé évente tömegek csatlakoznak, a sportág népszerűsége nő, ugyanakkor a korábban beígért új stadionnak eddig csak a kijelölt helye van meg.

DAKAR KÜLVÁROSAIBAN A FIATALOK gyerekkoruktól fogva imádják, követik, és utánozzák a sztárbirkózókat (balra)

A MINDENRE ELSZÁNT FIATALOK JÓL TUDJÁK: a sport az egyetlen esélyük a meggazdagodásra, a felemelkedésre, így végtelen elszántsággal küzdenek, még a hétköznapi edzéseken is (fent)

A szenegáli álom

20–30 év közötti fiatal emberek érkeznek az edzésre, Balla Gaye birkózóiskolájába. Felsőruházatuk lekerül, majd ágyékkötőszzerűen színes textilt kötnek alsónadrágjuk köré. A művelet nagy gyakorlatot és precizitást igényel, mert a birkózás szabályai szerint a harcoló felek megkapaszkodhatnak egymás ágyékkötőjében, sőt így meg is emelhetik egymást. A meccs addig tart, amíg az egyik fél földre nem kényszeríti ellenfelét. A rúgás amatőr és profi szinten is tilos, az ütés azonban a profinál megengedett.

A süppedős homokban megerőltető a bemelegítés: sprint- és körfutás, torna. A fiúk között sok a két méter magas kolosszus. Izomzatuk részletekig kidolgozott, mozgásuk daliás. Az arcokra erős koncentráció ül ki. A birkózópalánták jól tudják: sokkal több forog kockán, mint egy közeli meccs, az erőnlét, az egészség, vagy a sport. A legjobbak közé kell kerülniük, hogy kiutat találjanak sötét szociális vagy anyagi helyzetükből, ahogy a legnagyobbakkal, Balla Gaye II-vel, Yekinivel és másokkal már megtörtént. Több ezer fiatal dédelgeti ugyan-

TESTÜKET BÁRMELYIK TUDATOS TESTÉPÍTŐ MEGIRIGYELHETNÉ

Itt nincs jól felszerelt fitnesszterem, sem gépek vagy drága fehérjeturmixok

ezt az álmod Szeneál-szerzte, nap mint nap. A birkózás egyfajta szociális megoldás, kiút lehet, a szerényebb sorsúak lehetősége megélhetésük megalapozására. A srácok tekintetén megannyi életút, vágykép és ambíció. Itt a meggazdagodás és a hírnévszerzés a legnagyobb motiváció.

Az álom beteljesítése azonban nem kevés áldozattal jár. Heti öt alkalommal, hajnali 5 órakor kezdődik a nap az Atlanti-óceán partján, erőnléti edzéssel, homokban futással. Majd reggeli, pihenés. Ebéd előtt még fitnesszterem, délután további két óra edzés a birkózóiskolában. Ám a spirituális fittség legalább olyan fontos szereppel bír, mint a jó erőnlét vagy a technikai tudás. És ez nem áll távol a szépreményű sportolók gondolkodásmódjától, ugyanis sokan közülük a murid vallás követői, amelyet Amadou Bamba alapított a 19. század végén.

TŰZŐ NAP, FORRÓ HOMOK, MINDENRE ELSZÁNT TEKINTETEK

Legtöbbjük egyszobás lakásba megy haza, ahol testvéreikkel és szüleikkel egy fedél alatt, szerény körülmények között élnek

A MURIDIZMUS ÉS AMADOU BAMBA

Az ikonikus fotográfián látható férfi hosszú, fehér ruhát visel. Feje fehér kendőbe burkolt, arcán sejtelmes árnyék. Kézfejei nem látszanak, ahogy jobb lábfeje sem. A fotó szimbolikus jelentéstartalma meghatározó. Olyannyira, hogy megváltoztatta Szenegál vizuális kultúráját. A felvétel több pusztá fotográfiánál: áldást közvetít és szerencsét hoz. A foton látható férfi több pusztá embernél: ő Amadou Bamba, a murid vallás alapítója.

Az 1913-ban készült kép az egyetlen, amely a vallási vezetőről valaha készült. Népszerűsége az 1980-as években kezdődött, azóta a szenegáli művészet egyik legfőbb táptalaja. Bár az iszlám jog tiltja a szentképek használatát és az istenábrázolást, a szenegáli muridok körében ez elterjedt szokás, mely által a „vallás konkrétabbá válik”. Vallási vezetők képei és vallásos szimbólumok sora díszíti a buszok oldalát, a zöldségárosok és fodrászok bódéit, a halászcsonakok tatját. Amadou Bambát ábrázoló börtasakok és nyakláncok lógnak a hívők nyakában, képe pólókon és a kocsik visszapillantó tükrein lógó bőrdarabokon díszleg. A muridok hite szerint

ugyanis a szentek, a vallási vezetők sírhelyei és bizonyos tárgyak képesek baraka (áldás) közvetítésére, ezáltal szerencsét és változást hoznak, vagy segítenek a problémák megoldásában.

A murid vallás alapítója, Amadou Bamba 1850-ben látta meg a napvilágot. Szülei szigorú iszlám-oktatásban részesítették, Mauritániába küldték, ahol szúfiktól tanult. A világi javak nem érdekelték, mindig Isten közelségét kereste.

„Isten teljessé tesz, csak őt kívánom! A tudáson és a valláson kívül más nem érdekel. Semmi mást nem akarok, semmi mást nem keresek. Csak az Istenemet. Aki hatalmas, vigyázz, és véd engem.”

Tizennégy éves korában irodalmi arabsággal megírta a Korán újraértelmezésével alapított murid vallás legfontosabb bölcsességeit, tanításait tartalmazó fő művét, a Massalik-al- Jinan Huqqa-L-Bukau-t (Utazások a Paradicsomba).

Amadou Bamba az üdvözülés útjaként a szorgalmas, kemény munkát és a vallási vezető – azaz marabu – áldozatkész követését jelölte meg. A muridok hittel követik marabuikat, Amadou Bamba

egyenes ági leszármazottait, akik megörökölték képességeit: spiritualizmusát, vallási miszticizmusát, Istenhez való közelségét. A murid vallás központjaként 1887-ben Dakartól 165 km-re Szent Várost alapított: Toubát. A toubai Nagy Mecsetben kerül sor minden évben a toubai zarándoklatra (Grand Magal), amelynek során 2-3 millió murid érkezik a vallási vezetők sírhelyeihez. Az Afrika Mekkájaként is emlegetett esemény Nyugat-Afrika egyik legjelentősebb vallási ünnepe.

Maga az 1963-ban elkészült Nagy Mecset nemcsak Amadou Bamba, hanem az őt követő murid vezetők – úgynevezett kalifák – számára is örök nyughelyként szolgál. Ibrahimia Fall sírhelye a mecsettel szemben található temetőben lelhető fel, mellette pedig a könyvtár épülete áll, amely ugyancsak a toubai zarándokhelyek sorába tartozik. A muridok hite szerint a vallási vezetők sírhelyeinek megérintése szerencsét hoz, az ott elmondott ima, kérés meghallgatásra talál, a zarándok útja áldottá válik, barakában részesül, amely kitart a következő évi Grand Magalig.

A SZERZETESK NYAKBAN HORDOTT SZENTKÉPEI
egy galéria falát is megtöltenék

SZERENCSES NAP VIRRADT
a boldogan mosolygó fiatalasszonyra, hiszen a marabu áldása egészséget, pénzt, gyermekáldást jelent (jobbra)

Meccs előtt...

Balla Gaye Junior meccsre készül. A Demba Diop Stadionban játszik felvezetőt Papa Sow és Zoss nagymecse előtt. Gaye edző kitüntetett figyelemmel kíséri felkészülését. Instruálja, dorgálja, bátorítja. Bár Balla Gaye Junior még amatőr, nem marad el a felhajtás a közelgő meccs előtt. Gázsija előlegéből pótlókat nyomtat, kisbuszt bérel szurkolóinak.

A meccs napján már nem találjuk otthon, s a szurkolócsapat buszával indulunk a stadionba. A kisbusz belsejében többtucatnyian zsúfolódunk össze. Még el sem indultunk, a hangulat már a tetőfokon. A rajongók énekekkel, rigmusokkal harsogják túl egymást. Aztán még tucatnyi fiú kapaszkodik a busz tetejére, ám amíg le nem másznak, a sofőr nem indít. Végül öt-hat fiúnál több nincs fenn, így már végre mehetünk.

A stadionnál személyi testőrt kapunk, persze egy természetes birkózót. Maga elé tessékél, féltőn ölel át, ha tömegbe keveredünk. Felhívják a figyelmünket az esetleges zsebesekre és kődobálásokra, mert néha a balhét kereső fiatal szurkolók a meccs előtt vagy után egymásnak esnek. A fekete zubbonyos kommandósok is a helyszínen vannak. Két, suhancokból álló csoport már fel is állt egymással szemben, méretes köveket tartanak kezükben. Testőrségünk ügyesen kikerüli a veszélyforrást, mi pedig töretle-

nül haladunk tovább a stadion bejárata felé. Bár nem az idény csúcsmecse a mai, mégis érződik, nemhiába tartják, hogy a laamb a futballt is lepipálva Szenegál legnépszerűbb sportja.

A Demba Diop Stadionban karneváli a hangulat. Vuvuzelák túlkölnnek, színes transzparenszekkel felszerelkezett szurkolócsapatok búgnak, és történetmesélők, úgynevezett griotok fokozzák az eksztázist. Tetőtől talpig maszkba öltözött táncosok szórakoztatnak, élő zenekarok fújják. Balla Gaye Junior pompás formában van. Már csak egy óra van hátra a meccsig: kezdődhet a felkészülés utolsó, legizgalmasabb fázisa!

A FÉTISMARABU UTASÍTÁSAIT FENNTARTÁSOK NÉLKÜL BE KELL TARTANI

A marabu köpetével szentelt víztől a birkózó legyőzhetetlenné, sebezhetetlenné válik (jobbra)

BALLA GAYE JUNIOR MECCSE KEZDETÉT VESZI A DEMPA DIOP STADIONBAN

A dobpergés és a szenvedélyes tömeg kiabálva biztatja

Fétissel

Férfiak sugdolóznak, rámolnak-pakolnak Junior körül. Tucatnyi tégelyt, műanyag flakont, tubust vesznek elő. A fétissel operáló marabu pontos utasításai szerint járnak el. A misztikus felkészülés célja kettős: sebezhetetlenné és legyőzhetetlenné tenni védencüket, és minden létező módon meggyengíteni az ellenfél erejét. Nem elég a napi háromszori edzés, szorgalom, testi fittség. A birkózók – nyeresi esélyeik növelése érdekében – a mágiát is bevetik: a hiedelem szerint az arénában nemcsak a két sportoló, hanem marabuik spirituális ereje is összecsap.

Úgy tartják, Szenegálban kétféle marabu létezik: a vallásosak, akik Amadou Bamba leszármazottai is egyben, illetve a fétiseket használók. A két kategóriát élesen elkülönítik egymástól. Előbbiek a muszlim hitvallás és a Korán szerint, imával dolgoznak. Utóbbiak növényi és állati eredetű főzetekkel, készítményekkel, fétistárgyakkal, mágiával operálnak. Nem véletlen, hogy a stadiont övező utcákban több fétis-

piac is működik. Meccsre menet itt vásárolnak be a hívők. Azoknak, akik fogadást kötöttek a nyertesre, szerencsét hozó amulett kell. A sportolóknak a leg-erősebb védelemre van szükségük.

De a fétispiacot nemcsak meccsek idején látogatják a dakari lakosok. A fából összetákolts pultok őseik évszázados tudását rejtik. Itt minden kellék megtalálható a hagyományos orvosláshoz: szárított kaméleon, keselyűkarom, macskakoponya. Sokan ugyanis kételkednek a modern gyógyszerek hatékonyságában, amelyek drágábbak, mint a hagyományos szerek, és jótékony hatásukat még nem igazolja felmenőik több évszázados tapasztalata. . .

Balla Gaye Junior bokájára, combjára, csuklójára, mellkasára gris-gris-k, azaz varázserőt tartalmazó talizmánok kerülnek, melyket a fétispiacokon készítenek. A többnyire dobbal kísért áhítat során transzállapotba kerülnek, és Isten szóvivőiként, Allah közvetítőiként heves imát és Korán-idézeteket, dicsőítő énekeket vetnek egy kicsi papírra. Azt az-

MI LEHET ANNÁL NAGYOBB ÖRÖM, MINT AMIKOR A FÉL KERÜLET NEKI SZURKOL, DOBOG, ÉNEKEL?

Ez csak egy kis lépés Junior karrierje számára, a cél a legnagyobbak közé kerülni (jobbra)

SZÁRÍTOTT KAMÉLEON A FÉTISPIACON

A kaméleon folyamatos változást és elmúlást jelképez. Halotti szertartásoknál is gyakran használt szimbólum (balra lent)

A BIZARR ALAPANYAGOK

egy része nyakláncokra és amulettekre kerül, vagy szertartások során használják, kellékként (lent)

után gondosan, 1 x 1 cm-es nagyságúra hajtogatják, majd egy előre megvarrt, állatbőrből készült lapos tasakba zárják. A birkózó fejére és testére sara-fát, azaz szentelt vizet öntenek, amely a vallási vezetők, marabuk köpetét is tartalmazza. A meccs előtti misztikus felkészülés során minden hozzávalónak – legyen az madárvér, hiénaszőr, fakéreg vagy gyökér – megvan a maga szerepe, célja. A malactejről például úgy tartják, hogy különösen hatásosan gyengíti az ellenfél erejét. Az imák, rituá-

**AZ ÁLLATSZŐRBE-
BŐRBE REJTETT
AMULETTEK**
Korán-idézeteket,
-áldásokat és -imákat
tartalmaznak

A DIADAL PILLANATA
A szenegáli birkózás
szabályai szerint
az a győztes, aki előbb
küldi földre ellenfelét

lis táncok és a dobszó tovább segítik a birkózó spirituális átszellemülését.

Vajon mindez hatásos-e? Vannak, akik szerint maga a marabu teszi győztesé a hőst. Mások szerint a testi erőnlét, a technikai tudás és a mágia ugyanolyan arányban dönti el a mérkőzés kimenetelét. De

a varázslat minden magyarázatban jelen van. A hosszan tartó, dramaturgiailag is jól felépített előkészületet követően a meccs szinte pillanatok alatt lezajlik. Néhány fogás, megingás, egymásnak feszülés, és pár percen belül Balla Gaye Junior lefekteti ellenfelét: ma az ő fétisei nyertek! ☺

Ha szívesen átelné a szerzők szenegáli élményeit, ellátogatna Toubába és egy szenegáli birkózómeccsre, vegyen részt az Utazzafrikaba.hu szenegáli körutazásán 2014. január 3–14. között! A magyar idegenvezetésű, egyedülálló túra programjért látogasson el a www.utazzafrikaba.hu oldalra, és regisztráljon a hírlevélre!

